

Miquel Berga o la ironia

Text > VICENÇ PAGÈS JORDÀ

La ironia és una de les figures retòriques més habituals, tant en la vida quotidiana com en la literatura. La usava Ciceró, però també apareix cada vegada que diem paraules amb un sentit oposat al que signifiquen, és a dir, quan considerem «espavilat» un encantat, o quan exclamem «quin bon dia que fa!» malgrat que ploqui a bots i barrals. Si bé la ironia té un abast planetari, se sol vincular sobretot a la cultura anglesa, potser perquè és una figura que afavoreix la distància profilàctica. No és estrany, doncs, que se n'hagi servit sovint un dels nostres escriptors més britànics, Miquel Berga (Salt, 1952), que ha viscut temporades a Londres i és doctor en filologia anglesa.

Des de fa dècades, Miquel Berga publica columnes a la premsa. Quan diem *columnes* volem dir peces amb base, fust i capitell, gairebé sempre amb algun element irònic. No em refereixo a la ironia mordaç que anomenem *sarcasme*, sinó a desviacions semàntiques més benèvols, formes discretes de l'humor i de la comprensió. Com l'eufemisme o l'el·lipsi, la ironia no és tan sols una figura retòrica, sinó una manera d'entendre (de sobrevolar) la vida, feta de pudor i de sobreentesos, una de les formes més preuades de la civilització. Miquel Berga es mostra comprensiu davant del *páthos* i escèptic davant de l'*ethos*: es fa càrrec de totes les misèries i fuig dels redemptors com d'una pedregada. En el seu cas, la ironia és un estat d'ànim, que aflora per exemple en els títols de les seves recopilacions d'articles *Amants i altres estranys* (1999) i *No fer res i altres ocupacions* (2007). El seu últim recull, *Un aire anglès* (2018), és ple d'homenatges a Chesterton, Wilde i Bernard Shaw, i també a Winston Churchill, de qui recorda una atzagaiada magistral: «Vostè té totes les virtuts que em desagraden i cap dels vicis que admiro».

A continuació veurem alguns exemples de la ironia de Berga, que sol

aparèixer a l'inici dels seus articles, com si volgués cridar (moderadament) l'atenció del lector. Al llarg de l'article desenvolupa la frase inicial, i

finalment acaba amb alguna consideració més discreta, com si després de l'espectacle pirotècnic tornéssim a tocar de peus a terra.

>> Miquel Berga, el 2014. Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT AVUI (MANEL LLADÓ).

>> Portada d'Un aire anglès, l'últim llibre de Berga. (Foto: EDICIONS DEL PERISCOPI)

Un dels seus procediments habituals és allunyar el to del tema, és a dir, tractar les qüestions transcendentals d'una manera frívola i, més sovint, considerar les trivialitats de manera solemne. Veiem un parell d'exemples d'aquesta darrera estratègia, que sovint pren la forma d'aforismes: «En la relació del boletaire amb la naturalesa es manifesta, potent, la nostàlgia de l'home pel paradís perdut»; «Els que dominen l'art d'estar-se al llit perquè sí saben que és un espai d'un gran potencial».

Un altre dels mecanismes habituals d'aquest autor és aprofitar al màxim les paradoxes que li suggereix el tema, que poden portar el lector a meravellar-se davant l'impossible que ha esdevingut possible per la força de la gramàtica. Un dels avantatges de la paradoxa és que permet aproximar-se d'una manera nova als temes de sempre: «Llegir és sovint un mecanisme enginyós per no haver de pensar», «Sovint és possible mantenir relacions perfectament íntimes amb gent que no hem tractat mai o que ni tan sols han existit».

Berga recorre habitualment a la variant de la ironia que consisteix a presentar virtuts com a defectes i a la inversa, tal com hem vist en l'exemple de Churchill. Davant l'alteració dels judicis, el lector queda descol·locat i és obligat a reconsiderar la seva posició: «Hi ha gent amb el do natural de l'antipatia»; «El dia que el meu amic anglès

es va adormir mentre li estava explicant, animadament, les meves coses, vaig entendre que em considerava un amic de veritat».

En un ecosistema mediàtic dominat per opinadors alegrement disposats a parlar de qualsevol tema com si en fossin experts, Berga opta per una mirada més modesta: «Voler entendre el perquè de tot plegat és una aspiració condemnada al fracàs». La humilitat irònica abasta també altres facetes de la vida: «Més val no ser gaire exigent amb l'amistat. Si vols trobar un amic, a vegades convé tancar un ull, i si vols conservar-lo, potser caldrà tancar-los tots dos».

Una altra constant en aquests articles és replantejar tòpics, acostar-se amb originalitat a un tema; per exemple, utilitzant un punt de vista imprevisible i alhora irrefutable: «És difícil agafar-se la cacera seriosament com un esport. En qualsevol esport les dues parts saben a què juguen. Si un, però, per posar un exemple, se'n va a matar elefants, és molt improbable que l'elefant conegui les regles del joc. Aquesta descompensació entre les parts és el que fa, per a molts, incòmoda i estranya aquesta activitat».

En aquesta mateixa línia, són habituals les definicions iròniques, que esdevenen una manera de veure la vida des d'un altre angle: «Diuen que els amics són la manera que té Déu de disculpar-se pels familiars que ens ha donat»; «Dir-se adeu, acomiadar-se, és una transacció comunicativa més

difícil del que pot semblar»; «La puntualitat és l'estratègia que té la natura per oferir-nos consol davant del caos».

Recorre habitualment a la variant de la ironia que consisteix a presentar virtuts com a defectes i a la inversa. Davant l'alteració dels judicis, el lector queda descol·locat i és obligat a reconsiderar la seva posició: «Hi ha gent amb el do natural de l'antipatia».

Amb aquesta distància, Miquel Berga ens acara amb l'estranyesa, que sovint té una vessant còmica: «Hi ha un tipus de fills que tenen la tendència a imputar als seus pares qualsevol defecte de fabricació o de funcionament irregular»; «Morir-se és un mal negoci». Aquesta distància s'aconsegueix també vinculant conceptes heterogenis: «S'acaba l'estiu i tornen les tietes».

L'autèntic irònic ho és amb ell mateix. No ens pot estranyar, doncs, que una part de les columnes de Berga tingui com a tema els articles d'opinió, i específicament els que escriu ell. En aquests casos, el text assoleix un fet que les ciències físiques s'obstinen a negar, ja que s'allunya d'ell mateix. Vegem-ne tres exemples prou diferents: «Seria bonic pensar que una columna regular com aquesta és percebuda pel lector com l'arribada d'una carta: de vegades interessant, de vegades banal, de vegades divertida, sovint prescindible»; «La columna dominical, pel que l'ha d'escriure, és una de les tantes coartades que ens proposa la vida per fer coses que no havíem planificat»; «Un bon amic que es manifesta lector habitual d'aquesta columna —hi ha éssers humans d'una amabilitat sacrificada— em retreu un excés de seriositat en alguna col·laboració recent. "Deus anar massa enfeinat!", m'engalta».

Miquel Berga es mostra comprensiu davant del *páthos* i escèptic davant de l'*ethos*: es fa càrrec de totes les misèries i fuig dels redemptors com d'una pedregada